

Іван ІЛЬНИЦЬКИЙ

Багато хто вважає, що образ та ікона різні речі, та насправді це одне і те ж. Щоб уникнути двозначності, слід пам'ятати, що «образ» – це переклад давньогрецького слова «ікона» (грец. εἰκόνα), яке закріпилося в нашій мові за священним зображенням як предметом культу і почитання. В Україні ікона прийшла із Візантійської імперії. Як свідчить багато документів із XV-XVIIст., на означення ікони вживалося українське слово «образ». У латинській традиції цим словом називали не ікону, а релігійне зображення, яке виникло у лоні цієї ж традиції.

У XVIIIст. в Україні, щоб протиставитись латинізації, наголошували на правилах написання ікони та її значенні у храмі. Тоді ікону почали називати мовою оригіналу. Через деякий час існували вже два терміни: «образ» та «ікона». Під іконою розуміли явище, що виникло у Візантійській імперії, під образом же – живописну картину або зображення на релігійну тему, які виникли і поширились у Західній Церкві особливо у епоху ренесансу.

З філологічної точки зору таке трактування є неправильним. Для витвору мистецтва, який вживає Західна Церква, краще застосувати назву «картина на релігійну тему», а не «образ». Адже образ є українським терміном, яким первісно позначалося ікону. Між картиною та іконою є богословські (невидимі) і стилістичні (видимі) відмінності.

Богословські відмінності

У картині (зображенні на релігійну тему) завжди відчувається присутність майстра, його індивідуальність. Картина завжди має свого автора і полотно ним обов'язково підписується. Натомість рука іконописця безпристрасна, передача іконографічних символів відбувається на високому духовному рівні. Авторство іконописця є завжди захованим, бо не є самовираженням. Написання образу (ікони) – це аскетична вправа на служіння Богу. Підписується ікона ім'ям святого, який на ній зображений. Метою релігійного зображення є спілкування на рівні почуттів з переживаннями та ідеями майстра. А ікона служить меті спілкування віруючої людини з Богом.

Стилістичні відмінності

Релігійне зображення написане в манері світського живопису та обмежене тільки фантазією художника. Ікона ж є мовби «посередником» між реальним світом і божественним, який може бути досягнутий лише вірою. Її написання строго регламентоване канонами, тобто правилами, що не дозволяють їй зійти до рівня світського живопису.

Ікона показує не сам предмет, а ідею, яку вона несе – це Божественне одкровення, втілене на полотні або дошці мовою фарб. А для зображення на релігійну тему («образ» у латинському розумінні) характерна реалістичність, воно твориться натуралістично, тобто в природній спосіб при таких законах, як перспективне скорочення (речі заднього плану виглядають меншими), повітряна перспектива (тінь вдалині), різні складки на одязі і ін. На ньому строго розмежовані предмети переднього і заднього плану, натомість в іконі і віддалені предмети є першоплановими – це символ того, що вона наче запрошує людину вглиб, щоб зазирнути в духовний, божественний світ. Найважливішою особливістю священних християнських зображень є німб, який символізує святість. На іконах він складає одне ціле із зображенням святого. На картинах релігійної тематики німб знаходиться над головою святого.

Іван ІЛЬНИЦЬКИЙ Чи є різниця між образом та іконою?//СЛОВО № 1 (61) 2015